

บทความวิจัย

คุณธรรม จริยธรรมในการดำเนินชีวิตตามหลักคำสอนศาสนาอิสลาม ของนักเรียนในโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามในจังหวัดปัตตานี

มุหัมมัดรุสลี ดามาเลาะ*

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาระดับพฤติกรรมคุณธรรมจริยธรรมในการดำเนินชีวิตตามหลักคำสอนศาสนาอิสลามของนักเรียนที่ศึกษาในโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามระดับมัธยมศึกษาตอนปลายในจังหวัดปัตตานี 2) เปรียบเทียบระดับคุณธรรมจริยธรรมในการดำเนินชีวิตตามหลักคำสอนศาสนาอิสลามของนักเรียนที่ศึกษาในโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามระดับมัธยมศึกษาตอนปลายในจังหวัดปัตตานี 3) ศึกษาวิธีการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมในการดำเนินชีวิตตามหลักคำสอนศาสนาอิสลามให้นักเรียนที่ศึกษาในโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามระดับมัธยมศึกษาตอนปลายในจังหวัดปัตตานี 4) ศึกษาแนวทางการปลูกฝังการประพฤติคุณธรรมจริยธรรมในการดำเนินชีวิตตามหลักคำสอนศาสนาอิสลามให้นักเรียนที่ศึกษาในโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามระดับมัธยมศึกษาตอนปลายในจังหวัดปัตตานี กลุ่มตัวอย่าง คือ นักเรียนจำนวน 284 คน ผู้บริหารโรงเรียน ครู และผู้ปกครองของนักเรียนจำนวน 15 คน

ผลการวิจัยพบว่า

(1) พฤติกรรมคุณธรรมจริยธรรมในการดำเนินชีวิตตามหลักคำสอนศาสนาอิสลามของนักเรียนที่ศึกษาในโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามระดับมัธยมศึกษาตอนปลายในจังหวัดปัตตานี โดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง

(2) พฤติกรรมคุณธรรมจริยธรรม ในการดำเนินชีวิตตามหลักคำสอนศาสนาอิสลามของนักเรียนที่ศึกษาในโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามระดับมัธยมศึกษาตอนปลายในจังหวัดปัตตานี ระหว่างนักเรียนชายและนักเรียนหญิงมีความแตกต่างกัน เมื่อเปรียบเทียบระหว่างโรงเรียนพบว่าไม่แตกต่างกัน และเมื่อเปรียบเทียบระหว่างชั้นเรียนพบว่ามีความแตกต่างกัน

(3) วิธีการปลูกฝัง คุณธรรม จริยธรรมในการดำเนินชีวิตตามหลักคำสอนศาสนาอิสลามให้นักเรียนที่ศึกษาในโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามระดับมัธยมศึกษาตอนปลายในจังหวัดปัตตานี พบว่า ผู้บริหาร ใช้นโยบายในการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมโดยอาศัยทั้งหลักสูตรในโรงเรียน กิจกรรมกลุ่มศึกษา(ฮัลกอฮฺ) กิจกรรมเอี้ยะดีกัฟ กิจกรรมกียามุลลัยยฺ กิจกรรมเยี่ยมบ้าน กิจกรรมค่ายอบรม กิจกรรมอภิปรายกลุ่ม ครู ปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมนักเรียนโดยอาศัย ทั้งหลักสูตรในโรงเรียน กิจกรรมกลุ่มศึกษา(ฮัลกอฮฺ) กิจกรรมเอี้ยะดีกัฟ กิจกรรมกียามุลลัยยฺ การอภิปรายกลุ่ม และการแสดงบทบาทสมมติ และ ผู้ปกครองนักเรียน ปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมโดยอาศัยความรักความเข้าใจในครอบครัว การศึกษาอิสลามร่วมกัน และการปฏิบัติเป็นตัวอย่าง

(4) แนวทางการปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรมในการดำเนินชีวิตตามหลักคำสอนศาสนาอิสลามให้นักเรียนที่ศึกษาในโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามระดับมัธยมศึกษาตอนปลายในจังหวัดปัตตานี จากการสัมภาษณ์ผู้บริหารโรงเรียน ครู และผู้ปกครองนักเรียน ทราบว่า 4.1 ผู้บริหารโรงเรียน มีนโยบายสอนให้นักเรียนตระหนักและเห็น

* นักศึกษาระดับปริญญาโท สาขาวิชาการศึกษาเพื่อพัฒนาศักยภาพครูมัธยม, บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยทักษิณ

ความสำคัญของคุณธรรมจริยธรรมตามแนวทางอิสลาม โดยอาศัยหลักการทั้งจากอัลกุรอาน ฮาดิษ และหลักอริสฏาน ความพึงพอใจต่อปัจจัยต่างๆที่อัลลอฮ์ ﷻ ทรงประทานให้ ขอตออาให้พระองค์ประทานแต่ในสิ่งที่ดี และหลีกเลี่ยงสิ่งไม่ดี ขอให้ประทานแต่สิ่งที่เป็นบารอกะฮ์ (มีลิมงคล) 4.2 ครู สอนให้นักเรียนให้ความสำคัญกับในด้านคุณธรรมจริยธรรม โดยให้ความรู้กับนักเรียน หลักการอิสลามที่ถูกต้อง ทั้งในอัลกุรอานและฮาดิษ ใช้หลักสุตริวิชาอัลลาก (จริยธรรม) อรรถาธิบายอัลกุรอาน ประวัติศาสตร์อิสลาม และวิชาอื่นๆ ให้ดำเนินชีวิตตามแบบฉบับของท่านนบี ﷺ เป็นแบบอย่าง การอดทนต่อการทำความดี การปฏิบัติอามัล(ศาสนกิจ)ต่างๆ ให้ครบถ้วนเพื่อแสวงหาความโปรดปรานจากอัลลอฮ์ ﷻ ให้นักเรียนเข้าใจว่า สิ่งต่างๆรอบตัวนั้นมีทั้งที่เป็นประโยชน์และโทษ ให้นักเรียนมีความอดทนต่อการแยกแยะระหว่างสิ่งที่ดีและไม่ดีและให้นักเรียนสามารถเลือกในการปฏิบัติได้ ให้นักเรียนได้อ่านและศึกษาอัลกุรอาน รวมทั้งการเสริมในด้านกิจกรรม 4.3 ผู้ปกครอง การปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรม ต้องเริ่มจากครอบครัว โดยเริ่มสอนตั้งแต่เด็กให้ได้รับรู้ ซึมซับ และครอบครัวต้องให้ความสำคัญ ดูแลอย่างใกล้ชิด แนะนำและตักเตือน จนเกิดเป็นนิสัย ให้รู้จักมารยาท รู้จักการประหยัดไม่ฟุ่มเฟือย การอดทนต่อการปฏิบัติศาสนากิจ มีความรักต่อบุคคลในครอบครัวและพี่น้องในอิสลาม

ข้อเสนอแนะ คือ ควรศึกษาเพื่อกำหนดกรอบหรือหลักสุตรที่ชัดเจนในการปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรมในแต่ละกิจกรรม

คำสำคัญ: คุณธรรมจริยธรรม, หลักคำสอนศาสนาอิสลาม, โรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม, จังหวัดปัตตานี

RESEARCH

Moral Life in accordance with Islamic Teachings of Islamic Religious School's Students in Pattani Province***Muhamadruslee Damalo******Abstract**

This research were aimed 1) to study the level of moral and ethical behavior, 2) to compare the level of morality, 3) to learn how to inculcate morality into students and 4) to learn about the principles on the inculcation of moral and ethical behavior in everyday life which accordance with Islamic teaching of upper secondary school students studying in Islamic private schools in Pattani province. The samples were 299; 284 were students and 15 were from school administrators, teachers and parents.

The results of the study indicated as following.

(1)The overall level of moral and ethical behavior in everyday life in accordance with Islamic teaching of upper secondary school students studying in Islamic private schools in Pattani province was average level.

(2)The comparison about the level of morality in everyday life in accordance with Islamic teaching of upper secondary school students between boys and girls were different. Also it showed that it was not significantly different when comparing students between schools, however, it was different when comparing through the classes.

(3)The ways to inculcate morality in everyday life in accordance with Islamic teaching for upper secondary school students were found that the administrators as well as teachers used the policy of instill morality for students through the curriculum and the activities in the classroom. The activities were such as having study group (Halaqah), contemplating at mosque during the last10 days of Ramaḍān month (ʿItikaf), praying at night (Qiyāmullai), having home visit, doing training camps, and having group discussion activities. As parents, they inculcated morality to their children based on love and understanding in the family, teaching and learning about Islam together and be as a good example for their children.

(4)The principles on the inculcation of moral and ethical behavior in everyday life which is in accordance with Islamic teaching were based on the interview of school administrators, teachers, and parents, divided the findings as following: 4.1 The school administrators: The school administrators must apply the policy by teaching and giving the awareness about the importance of morality and ethics in accordance with Islamic teaching which is based on the holy book– Al-Quran, Hadith and Ihsan principle, and the principles about the satisfaction of the things that Allah has given to people, and always ask the good things and the blessing from Him as well as avoid the bad things. 4.2 Teachers: Teachers must educate students to focus on morality and

* Graduate Student, Department of Education to develop human resources, Graduate School, Thaksin University.

ethics by providing the correct Islamic knowledge that are required in both al-Quran and Al-Hadith. Moreover, they must instruct students through the ethical principles, Al-Quran interpretation, Islamic history and other subjects that are in relative with the lifestyle of the Prophet Muhammad who is the model of the tolerance in doing good deeds and practicing other ritual actions completely in order to seek respiration from Allah. Furthermore, teachers must teach students that everything around us is both helpful and harmful, instruct them to be patient to distinguish between good and bad, give them to choose in doing things, read and learn about Al-Quran including the promotion of activities. 4.3 Parents: The inculcation of morality and ethics in family is important. It must start from the child to let him or her knows, and absorbs about it. Besides, parents must give full attention to their children by closely monitor, and gradually introduce warnings. In addition, they must give the recognition of some good manners such as knowing of how to be a thrifty person, be patient on performing various religious deeds and love for their parents and brothers in Islam.

Keyword: ethics, Islamic, Islamic religious schools, Pattani province

บทนำ

“และแท้จริงเจ้า (มุฮัมมัด) ตั้งอยู่บนคุณธรรมอันยิ่งใหญ่” (ซูเราะฮ์ อัลกอลัม. 68: 1540) อิสลามให้ความสำคัญกับคุณธรรม จริยธรรม และจรรยาบรรณ อับดุลฮากีม วันแอะละ (ม.ป.ป.: 1 – 2) ได้กล่าวว่า โดยธรรมชาติมนุษย์นั้นอาจจะแสดงออกได้ทั้งในรูปที่ดีหรือที่ชั่ว แต่หากจะให้เกิดเป็นปกติวิสัยที่ดีอยู่เสมอ ความจำเป็นประการหนึ่งที่จะละเลยเสียมิได้ก็คือ ต้องพยายามปลูกฝังให้อยู่ในกรอบแห่งจริยธรรมโดยแท้จริง และด้วยวิธีดังว่านี้ เขาเหล่านั้นจะต้องจะมีความผูกพันอยู่กับการคิดคำนึง อยากทำแต่ความดี จากอัลกุรอาน โองการข้างต้น แสดงให้เห็นว่าจริยธรรมที่พึงมีโดยแท้จริงนั้นคือจริยธรรมที่พึงมีตามแบบท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ อัลกุรอานได้กล่าวว่า “และเราได้ส่งเจ้ามาเพื่ออื่นใดนอกจากเพื่อเป็นความเมตตาแก่ประชาชาติทั้งหลาย” (ซูเราะฮ์ อัลอัมบิยา. 21: 791) นอกจากนี้เพื่อให้การปฏิบัติตามคุณธรรม จริยธรรมที่ถูกต้องอิสลามยังได้ให้ความสำคัญกับการศึกษาหาความรู้ ดังปฐมอายะฮ์ของอัลกุรอานที่ว่า “จงอ่าน ด้วยพระนามของพระเจ้าของเจ้า ผู้ทรงบังเกิด” (ซูเราะฮ์ อัลอะลัก. 96: 1727) คำว่า “จงอ่าน” ในที่นี้หมายถึงการศึกษาหาความรู้ อิบรอฮีม ณรงครักษาเขต (2521: 2) กล่าวว่า อิสลามเป็นศาสนาที่ให้ความสำคัญมากกับการศึกษาหาความรู้ อิสลามไม่เพียงแต่จะสอนให้มนุษย์มีความรักในความรู้ แต่อิสลามยังเรียกร้องให้ทุกคนแสวงหาความรู้ เพราะความรู้เป็นพื้นฐานของการพัฒนามนุษย์ เป็นกุญแจของความเจริญทางวัฒนธรรมและอารยธรรม ความรู้มีความต่อทุกขั้นตอนของการมีอยู่ของมนุษย์ ความรู้นี้จะทำให้มนุษย์รู้จักตนเอง รู้จักจักรวาล และรู้จักผู้อภิบาลผู้ทรงสร้าง

การศึกษาหาความรู้ของมุสลิมหรือผู้ที่นับถือศาสนาอิสลาม จึงเป็นการศึกษาเพื่อการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมอิสลาม ซึ่งมีความจำเป็นต่อการนำไปใช้ประพฤติปฏิบัติในทุกส่วนของการดำรงชีวิต เพราะการดำเนินชีวิตตามแนวทางของอัลกุรอานและจริยวัตรของท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ นั้นเป็นเป้าหมายสูงสุดของมุสลิมเพื่อแสวงหาความโปรดปรานจากอัลลอฮ์ ﷻ และนับเป็นผู้ที่มีเกียรติยศ ดังอัลกุรอานโองการที่ว่า “หาใช้คุณธรรมไม่ การที่พวกเจ้าผินหน้าของพวกเจ้าไปทางทิศตะวันออกและทิศตะวันตกแต่ทว่า คุณธรรมนั้นคือผู้ที่ศรัทธาต่ออัลลอฮ์ และ วันกียามะฮ์ (ปรโลก) และศรัทธาต่อมลาอิกะฮ์ ต่อบรรดาคัมภีร์และนบีทั้งหลาย และบริจาคทรัพย์ทั้ง ๆ ที่มีความรักในทรัพย์นั้น แก่บรรดาญาติที่สนิทและบรรดาเด็กกำพร้า และแก่บรรดาผู้ยากจนและผู้ที่อยู่ในการเดินทาง และบรรดาผู้ที่มาขอและบริจาคในการไถ่ทาส และเขาได้ดำรงไว้ซึ่งการละหมาด และชำระทานซากาต และ(คุณธรรมนั้น) คือบรรดาผู้ที่รักษาสัญญาของพวกเขาคือโดยครบถ้วน เมื่อพวกเขาได้สัญญาไว้ และบรรดาผู้ที่อดทนในความทุกข์ยาก และในความเดือดร้อน และขณะต่อสู้ในสมรภูมิ ชนเหล่านี้แหละคือผู้ที่พูดจริง และชนเหล่านี้แหละคือผู้ที่มีความยำเกรง” (ซูเราะฮ์ อัล-บะเกาะเราะฮ์. 2: 53) ดังนั้นมุสลิมจึงยึดหลักสำคัญ 2 ประการเป็นแนวทางในการดำรงชีวิต คือ อัลกุรอานและ จริยวัตรหรือสุนนะฮ์ของ นบีมุฮัมมัด ﷺ เพราะฉะนั้นทั้งอัลกุรอานและจริยวัตรของ นบีมุฮัมมัด ﷺ นั้นจึงเป็นองค์ความรู้ที่มุสลิมทุกคนต้องเรียนรู้และยึดถือปฏิบัติอย่างเคร่งครัด

การศึกษาคุณธรรม จริยธรรมอิสลามของเยาวชนในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ ส่วนใหญ่นั้นอาศัยทั้งครอบครัวซึ่งเป็นการสั่งสอนโดยพ่อแม่หรือญาติผู้ใหญ่ และการศึกษาจากโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามในพื้นที่ซึ่งเป็นแหล่งการเรียนรู้ที่พัฒนากันมาอย่างยาวนานตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน การศึกษาในโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม คือการบูรณาการความรู้ต่างๆตามหลักการศาสนาอิสลามทั้งจากอัลกุรอานและสุนนะฮ์ท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ ไปสู่วิชาความรู้ในห้องเรียน จนไปถึงลงสู่การปฏิบัติในชีวิตจริง ทั้งในห้องเรียน ในโรงเรียนและการดำเนินชีวิตในสังคม จึงกล่าวได้ว่าเป็นการศึกษาเพื่อนำไปสู่การปฏิบัติทั้งบริบทของชีวิต

ที่ผ่านมา สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ ได้ประกาศใช้หลักสูตรอิสลามศึกษา ตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2551 ซึ่งสถานศึกษาต้องจัดการเรียนรู้ด้านอัคลาก (จริยธรรม) ไว้ใน

ส่วนของหลักสูตรอิสลามศึกษา อีกทั้งยังได้กำหนดให้มีตัวชี้วัดชั้นปี และตัวชี้วัดช่วงชั้นในแต่ละระดับเพื่อการประเมินอีกด้วย

มีข้อสังเกตอยู่ประการหนึ่งว่า สังคมโลกปัจจุบันมีความรู้ความรอบรู้และวิทยาการต่างๆ อย่างมากมาย ความเจริญทางเทคโนโลยีที่มีอยู่ก่อให้เกิดความสะดวกสบายในการใช้ชีวิตเพิ่มขึ้น จนหลายครั้งความสะดวกสบายเหล่านี้ กลายเป็นเป้าหมายหลักของการพัฒนาสังคม สมาชิกในสังคมเกิดความหลงลืม ละเลยที่จะพัฒนาคุณธรรม หรือคุณงามความดีที่มีอยู่ในตนเอง(สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. 2551: 3 ; อ้างอิงจาก รัตนะ บัวสนธ์. 2550) ประกอบกับกระแสโลกาภิวัตน์ ที่ทำให้สังคมไทยประสบกับการไหลบ่าเข้ามาของกระแสค่านิยมตะวันตก กระแสของการบริโภคนิยม และกระแสทุนนิยม กระแสเหล่านี้ก่อให้เกิดปัญหาความเสื่อมถอย ด้านคุณธรรม จริยธรรม จนกลายเป็นปัญหาสังคมตามที่เราได้พบเห็นตามหน้าหนังสือพิมพ์และโทรทัศน์อยู่ทุกวัน จนกลายเป็นความเคยชินในสังคมปัจจุบัน เช่น ขาดการลงละเมิดทางเพศ ซ้ำชิงทรัพย์ การทุจริตในวงราชการ การทะเลาะและฆ่ากันตายของนักเรียนนักศึกษาบางกลุ่ม ปัญหายาเสพติด เป็นต้น

ในสังคมเยาวชนมุสลิมก็เช่นเดียวกัน สื่อต่างๆ ทั้งทางอินเทอร์เน็ต โทรทัศน์และหนังสือพิมพ์ล้วนแล้วแต่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมและความรู้สึกนึกคิดของเยาวชนมุสลิม อีกทั้งยังไม่มีมาตรการในด้านการในการรับมือที่รัดกุม การคัดกรองที่มีประสิทธิภาพ และความสำนึกของผู้ผลิตสื่อต่อสังคม รวมทั้งปัญหาสังคมที่รุมเร้าในปัจจุบัน เช่น ปัญหายาเสพติดในพื้นที่ ปัญหาขู่สาว แพนชั่นการแต่งตัวที่ไม่เหมาะสม พฤติกรรมเลียนแบบดารานักแสดง นักร้อง การใช้ยาอย่างฟุ่มเฟือยโดยไม่คำนึงถึงฐานะทางครอบครัว การทะเลาะเบาะแว้งในระหว่างวัยรุ่นด้วยกัน หรือปัญหาด้านมรยาต เป็นต้น ปัญหาเหล่านี้ล้วนแล้วแต่เป็นผลจากการที่เยาวชนมุสลิมได้รับการถ่ายทอดจากสื่อข้างต้น แล้วนำมาประพฤติปฏิบัติอย่างไร้กฎเกณฑ์ ขาดความพอดี จนเบี่ยงเบนไปจากคุณธรรม จริยธรรมอิสลามที่สืบทอดมาจากการนบีมุฮัมมัด ﷺ ที่เป็นคุณธรรม จริยธรรมอิสลามที่ดีงาม ด้วยเหตุนี้ ด้วยเหตุนี้ผู้วิจัยจึงสนใจศึกษาวิจัย เรื่อง “คุณธรรม จริยธรรมในการดำเนินชีวิตตามหลักคำสอนศาสนาอิสลามของนักเรียนในโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามในจังหวัดปัตตานี” เพื่อศึกษาระดับคุณธรรม จริยธรรมในการดำเนินชีวิตตามหลักคำสอนศาสนาอิสลามของเยาวชนที่ศึกษาในโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามในจังหวัดปัตตานี และสร้างแนวทางการปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรมในการดำเนินชีวิตตามหลักคำสอนศาสนาอิสลามของเยาวชนที่ศึกษาในโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามในจังหวัดปัตตานีต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อศึกษาระดับพฤติกรรม คุณธรรม จริยธรรม ในการดำเนินชีวิตตามหลักคำสอนศาสนาอิสลามของนักเรียนที่ศึกษาในโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามระดับมัธยมศึกษาตอนปลายในจังหวัดปัตตานี

เพื่อเปรียบเทียบระดับคุณธรรม จริยธรรมในการดำเนินชีวิตตามหลักคำสอนศาสนาอิสลามให้แก่เด็กที่ศึกษาในโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามระดับมัธยมศึกษาตอนปลายในจังหวัดปัตตานี

เพื่อศึกษาวิธีการปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรมในการดำเนินชีวิตตามหลักคำสอนศาสนาอิสลามของนักเรียนที่ศึกษาในโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามระดับมัธยมศึกษาตอนปลายในจังหวัดปัตตานี

ศึกษาแนวทางการปลูกฝังการประพฤติคุณธรรม จริยธรรมในการดำเนินชีวิตตามหลักคำสอนศาสนาอิสลามให้นักเรียนที่ศึกษาในโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามระดับมัธยมศึกษาตอนปลายในจังหวัดปัตตานี

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่อง คุณธรรมจริยธรรมในการดำเนินชีวิตตามหลักคำสอนศาสนาอิสลามของเยาวชนในจังหวัดปัตตานี ผู้วิจัยได้กำหนดขั้นตอนการวิจัยดังนี้

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง
2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย
3. วิธีการสร้างและตรวจสอบเครื่องมือ
4. การเก็บรวบรวมข้อมูล
5. การวิเคราะห์ข้อมูล

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ในการศึกษาครั้งนี้ ผู้วิจัยได้กำหนด ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง ดังนี้

1.1 ประชากร ประชากร ได้แก่ นักเรียน ผู้ปกครอง และผู้บริหารโรงเรียน ครูฝ่ายปกครอง ของนักเรียน ที่ศึกษาในระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย โรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามในจังหวัดปัตตานี 3 โรงเรียน ใช้วิธีการจับฉลากโดยแยกโรงเรียนเป็น 3 ประเภท คือ โรงเรียนขนาดเล็ก ขนาดกลางและโรงเรียนขนาดใหญ่ ผลจากการจับฉลากได้โรงเรียน 3 โรงเรียน ประกอบด้วย โรงเรียนบำรุงอิสลาม โรงเรียนมุสลิมพัฒนศาสตร์ และโรงเรียนบ้านดอนวิทยา

1.2 กลุ่มตัวอย่างแบ่งได้เป็น 3 ประเภท คือ

(1) กลุ่มนักเรียนซึ่งเป็นนักเรียนที่ศึกษาในระดับมัธยมศึกษาตอนปลายของโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามในจังหวัดปัตตานี โดยสุ่มมาจากประชากร และเปรียบเทียบจากตารางสุ่มกลุ่มตัวอย่างตารางของเครซีจและมอร์แกนโดยสุ่มตัวอย่างแบบแบ่งชั้น (Stratified Random Sampling) โดยแบ่งตามจังหวัดที่ตั้งอยู่ในพื้นที่ 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้แล้วทำการสุ่มอย่างง่าย (Simple Random Sampling) ตามสัดส่วนได้จำนวนกลุ่มตัวอย่างทั้งหมด 284 คน

(2) กลุ่มผู้ปกครองนักเรียน ผู้บริหารโรงเรียน และอาจารย์ที่ปฏิบัติหน้าที่ในโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามในจังหวัดปัตตานี ใช้วิธีสัมภาษณ์โดยการสุ่มแบบเจาะจง จากผู้ปกครองจำนวน 9 คน ผู้บริหารโรงเรียนและครูจำนวน 6 คน รวม 15 คน

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ประกอบด้วย

2.1 แบบสอบถาม

ใช้แบบสอบถาม เป็นเครื่องมือที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นจากการศึกษาแนวคิด ทฤษฎี และแบบสอบถามงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับพฤติกรรมเชิงจริยธรรม แบ่งออกเป็น 2 ตอนคือ

ตอนที่ 1 เป็นแบบสอบถามข้อมูลเกี่ยวกับสถานภาพของผู้ตอบแบบสอบถามมีลักษณะเป็นแบบสำรวจรายการ (Check-List) เกี่ยวกับโรงเรียน เพศและชั้นเรียน

ตอนที่ 2 เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับพฤติกรรมคุณธรรมจริยธรรมในการดำเนินชีวิตตามหลักคำสอนศาสนาอิสลามของเยาวชนในจังหวัดปัตตานี

2.2 แบบสัมภาษณ์

ใช้วิธีการสัมภาษณ์แบบไม่มีโครงสร้าง (Formal Interview) และเตรียมแนวคำถามกว้างๆ มาล่วงหน้า โดยสัมภาษณ์แบบมีจุดสนใจ หรือสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In-depth Interview) โดยสัมภาษณ์เป็นรายบุคคลสำหรับผู้บริหารโรงเรียนและครูที่ปฏิบัติหน้าที่ในโรงเรียน ส่วนการสัมภาษณ์ผู้ปกครองใช้วิธีสัมภาษณ์เป็นกลุ่ม โรงเรียนละ 3

คน โดยการสัมภาษณ์ที่ละข้อ แล้วนำมติของกลุ่มมาเป็นผลสรุปของแนวทางและวิธีการปลูกฝังนักเรียน และเก็บข้อมูลด้วยการจดบันทึก

3. วิธีการสร้างและตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ

ในการสร้างเครื่องมือผู้วิจัยดำเนินการตามขั้นตอน ดังต่อไปนี้

3.1 การสร้างแบบสอบถาม

(1) ศึกษาทฤษฎีและแนวคิดที่เกี่ยวข้องกับคุณธรรม จริยธรรมของนักเรียนมัธยมศึกษา รวมทั้งหลักสูตรอิสลาม เอกสาร ตำราต่างๆ และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

(2) ศึกษาวิธีการสร้างเครื่องมือจากตำราการวัดและประเมินผล รวมทั้งตัวอย่างแบบสอบถามเกี่ยวกับจริยธรรมของนักเรียน จากรายงานการวิจัยที่เกี่ยวข้อง

(3) กำหนดขอบเขตของจริยธรรมตามองค์ประกอบทั้ง 5 ด้านคือ ความสุภาพอ่อนโยนและการอ่อนน้อมถ่อมตน การรู้จักการให้อภัย ความพอเพียง มารยาทต่อบุคคลทั่วไป และความอดทน จากนั้นผู้วิจัยสร้างเครื่องมือตามขอบเขตที่กำหนด

(4) นำแบบสอบถามที่สร้างเสนอต่อผู้ทรงคุณวุฒิตรวจทานและแก้ไขตามข้อเสนอ 3.1.5 นำแบบสอบถามเสนอต่อผู้ทรงคุณวุฒิเพื่อตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหา

(Content Validity) กับนิยามศัพท์ที่ผู้วิจัยได้ให้ความหมายไว้หรือไม่ ได้ค่าดัชนีความสอดคล้องเท่ากับ 0.77

(5) นำแบบสอบถามที่ได้ไปทดลอง (Try Out) กับกลุ่มนักเรียนที่มีใช้เป้าหมาย และแก้ไขตามข้อเสนอแนะได้ค่าความเชื่อมั่นเท่ากับ 0.86 ค่าความเชื่อมั่นระดับสูง (เกียรตินาคา ศรีสุข, 2552: 144)

(6) นำแบบสอบถามที่ผ่านการแก้ไขแล้วไปใช้ในการเก็บข้อมูล

3.2 การสร้างแบบสัมภาษณ์

(1) ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับคุณธรรม จริยธรรมของเยาวชน คุณธรรมจริยธรรมอิสลาม แนวคิดการอบรมเลี้ยงดูบุตรตามหลักคำสอนของศาสนาอิสลาม แนวคิดวิถีชีวิตของศาสนาอิสลาม และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเพื่อนำมาเป็นข้อมูลในการสร้างแบบสัมภาษณ์

(2) นำข้อมูลที่ได้มาพิจารณากำหนดนิยามปฏิบัติการและสร้างเป็นคำถาม

(3) นำแบบสัมภาษณ์ที่สร้างเสนอคณะกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์เพื่อตรวจสอบความถูกต้องและให้ข้อเสนอแนะในการปรับปรุงแก้ไข

(4) นำแบบสัมภาษณ์ที่ผ่านการแก้ไขแล้วเสนอคณะกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์เป็นครั้งสุดท้ายเพื่อตรวจสอบและให้คำแนะนำเกี่ยวกับการจัดทำแบบสอบถามสำหรับการเก็บรวบรวมข้อมูลต่อไป

4. การเก็บรวบรวมข้อมูล

4.1 การเก็บรวบรวมข้อมูลจากแบบสอบถาม โดยนำไปใช้กับกลุ่มตัวอย่างที่เป็นนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายในโรงเรียนเป้าหมาย

4.2 การเก็บรวบรวมข้อมูลจากแบบสัมภาษณ์ผู้วิจัยดำเนินการตามขั้นตอนดังนี้

(1) ผู้วิจัยใช้แบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง (Formal Interview) สัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่างด้วยตนเอง จากการจดบันทึกและบันทึกเทป

(2) ดำเนินการสัมภาษณ์เพื่อสัมภาษณ์ตามประเด็นที่กำหนดไว้

5. การวิเคราะห์ข้อมูล

5.1 การวิเคราะห์ข้อมูลจากแบบสอบถาม

ข้อมูลจากแบบสอบถาม ผู้วิจัยวิเคราะห์โดยใช้คอมพิวเตอร์ โปรแกรมสำเร็จรูป SPSS for Windows โดยใช้ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน โดยใช้เกณฑ์ในการตัดสินดังนี้

คะแนนระหว่าง	1.00 – 1.99	ความหมาย	น้อยที่สุด
คะแนนระหว่าง	2.00 – 2.99	ความหมาย	น้อย
คะแนนระหว่าง	3.00 – 3.99	ความหมาย	ปานกลาง
คะแนนระหว่าง	4.00 – 4.99	ความหมาย	มาก
คะแนนระหว่าง	5.00	ความหมาย	มากที่สุด

5.2 การวิเคราะห์ข้อมูลจากการสัมภาษณ์

นำรายละเอียดที่ได้จากการจัดบันทึกของผู้ถูกสัมภาษณ์แต่ละคนนำมาเรียบเรียงเพื่อวิเคราะห์ข้อมูล โดยใช้การวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) และสรุปภาพรวมความคิดเห็นของผู้บริหารโรงเรียน ครู และผู้ปกครอง ในแต่ละด้านเพื่อสรุปเป็นแนวทางและวิธีการปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรมตามหลักคำสอนศาสนาอิสลามของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายที่ศึกษาในโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามในจังหวัดปัตตานี

ผลการวิจัย

ผลการวิจัยพบว่า

ตอนที่ 1 ผลการศึกษาพฤติกรรม คุณธรรม จริยธรรมในการดำเนินชีวิตตามหลักคำสอนศาสนาอิสลามของนักเรียนในโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามระดับมัธยมศึกษาตอนปลายในจังหวัดปัตตานี โดยจำแนกตามขนาดของโรงเรียน วิเคราะห์พฤติกรรมคุณธรรม จริยธรรมในการดำเนินชีวิตตามหลักคำสอนศาสนาอิสลามของนักเรียนที่ศึกษาในโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามระดับมัธยมศึกษาตอนปลายในจังหวัดปัตตานี โดยรวมและรายด้าน โดยการหาค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน ระดับและอันดับได้ดังนี้ 1.1) พฤติกรรมคุณธรรม จริยธรรมในการจริยธรรมในการดำเนินชีวิตตามหลักคำสอนศาสนาอิสลามของนักเรียนที่ศึกษาในโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามระดับมัธยมศึกษาตอนปลายในจังหวัดปัตตานี ภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง (ค่าเฉลี่ย=3.64) โดยเรียงลำดับค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย คือ 1) ด้านความอดทน 2) ด้านการรู้จักการให้อภัย 3) ด้านความพอเพียง 4) ด้านมารยาทต่อบุคคลทั่วไป และ 5) ด้านความสุภาพอ่อนโยนและการอ่อนน้อมถ่อมตน 1.2) พฤติกรรมคุณธรรม จริยธรรมในการจริยธรรมในการดำเนินชีวิตตามหลักคำสอนศาสนาอิสลามของนักเรียนที่ศึกษาในโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามระดับมัธยมศึกษาตอนปลายในจังหวัดปัตตานี ด้านความสุภาพอ่อนโยนและการอ่อนน้อมถ่อมตน รวม อยู่ในระดับปานกลาง (ค่าเฉลี่ย=3.29) โดยเรียงลำดับค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย 3 อันดับแรกคือ 1) ข้าพเจ้าพูดจาอ่อนหวานต่อบิดามารดาและครูอย่างสม่ำเสมอ 2) เมื่อข้าพเจ้าถูกร้องขอให้ช่วยเหลือในสิ่งไม่สามารถทำได้ ข้าพเจ้าจะปฏิเสธอย่างสุภาพและขออภัย 3) เมื่อผู้อื่นทำความดี ข้าพเจ้ากล่าวยกย่อง ด้วยความบริสุทธิ์ใจ และคะแนนน้อยที่สุดคือ 1) ข้าพเจ้ากล่าวให้สลามแก่มุสลิม และกล่าวสวัสดิ์แก่ต่างศาสนิกเสมอ และ 2) ข้าพเจ้าไม่พูดจาโอ้อวดในสิ่งที่ข้าพเจ้าเหนือกว่าผู้อื่น 1.3) พฤติกรรมคุณธรรม จริยธรรมในการจริยธรรม ในการดำเนินชีวิตตามหลักคำสอนศาสนาอิสลามของนักเรียนที่ศึกษาในโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามระดับมัธยมศึกษาตอนปลายในจังหวัดปัตตานี ด้านการรู้จักการให้อภัย อยู่ในระดับปานกลาง (ค่าเฉลี่ย=3.77) โดยเรียงลำดับค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย 3 อันดับแรกคือ 1) ข้าพเจ้าปฏิบัติตามหลักคำสอนของศาสนาอิสลามในเรื่องการให้อภัย 2) ข้าพเจ้ากล่าวชื่นชมเมื่อเห็นผู้อื่นกล่าวขอโทษ

และขออภัยซึ่งกัน 3) เมื่อมีเพื่อนมาขโมยสิ่งของ ของข้าพเจ้า ภายหลังเขาสำนึกผิด ข้าพเจ้าสามารถให้อภัยต่อเขาได้ และได้คะแนนน้อยที่สุด คือ 1) เมื่อมีคนมาทำร้ายข้าพเจ้า ข้าพเจ้าจะไม่แก้แค้นหรือตอบโต้ แต่จะตักเตือนเขาเพื่อให้เลิกพฤติกรรมนั้น 1.4) พฤติกรรมคุณธรรม จริยธรรมในการจริยธรรม ในการดำเนินชีวิตตามหลักคำสอนศาสนาอิสลามของนักเรียนที่ศึกษาในโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามระดับมัธยมศึกษาตอนปลายในจังหวัดปัตตานี ด้านความพอเพียง อยู่ในระดับปานกลาง (ค่าเฉลี่ย=3.65) โดยเรียงลำดับค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย 3 อันดับแรกคือ 1) ข้าพเจ้าปฏิบัติตามจริยวัตรของท่าน นบี ﷺ ในเรื่องการใช้ชีวิตอย่างพอเพียง 2) เมื่อเห็นผู้อื่นใช้ชีวิตอย่างพอเพียงสมควรแก่ฐานะของตน ข้าพเจ้ายินดีจะปฏิบัติตาม 3) ข้าพเจ้าจะให้ความสำคัญต่อคุณภาพของสินค้ามากกว่ายี่ห้อของสินค้า และ เมื่อผู้ปกครองไม่สามารถซื้อคอมพิวเตอร์ให้ข้าพเจ้าใช้ส่วนตัวได้ ข้าพเจ้ายินดีที่จะใช้บริการของห้องปฏิบัติการคอมพิวเตอร์ของโรงเรียน และที่ได้คะแนนน้อยที่สุดคือ 1) ข้าพเจ้ามีการออมเงินเพื่อใช้ในยามจำเป็น 1.5) พฤติกรรมคุณธรรม จริยธรรมในการจริยธรรม ในการดำเนินชีวิตตามหลักคำสอนศาสนาอิสลามของนักเรียนที่ศึกษาในโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามระดับมัธยมศึกษาตอนปลายในจังหวัดปัตตานี ด้านมารยาทต่อบุคคลทั่วไป อยู่ในระดับ ปานกลาง(ค่าเฉลี่ย=3.65) โดยเรียงลำดับค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย 3 อันดับแรกคือ 1) ข้าพเจ้าจะให้ความสำคัญของการมีมารยาทที่ดี 2) ข้าพเจ้าให้ความจริงใจต่อบุคคลอื่นอย่างสม่ำเสมอ 3) ข้าพเจ้าจะศึกษามารยาทของท่านนบี ﷺ และปฏิบัติตาม และได้คะแนนน้อยที่สุดคือ 1) ข้าพเจ้าจะแสดงมารยาทที่ดีเสมอแม้กับคนที่ไม่เคยรู้จักมาก่อน 1.6) พฤติกรรมคุณธรรม จริยธรรมในการจริยธรรม ในการดำเนินชีวิตตามหลักคำสอนศาสนาอิสลามของนักเรียนที่ศึกษาในโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามระดับมัธยมศึกษาตอนปลายในจังหวัดปัตตานี ด้านความอดทน อยู่ในระดับ **ปานกลาง**(ค่าเฉลี่ย=3.80) โดยเรียงลำดับค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย 3 อันดับแรกคือ 1) ข้าพเจ้าจะถือว่าความอดทนนั้นเป็นส่วนหนึ่งของการศรัทธา 2) ข้าพเจ้ากล่าวคำขอโทษเสมอเมื่อกระทำความผิดต่อผู้อื่น 3) ข้าพเจ้าจะถือว่าความทุกข์ยากนั้นเป็นการทดสอบจากพระเจ้า และที่ได้คะแนนน้อยที่สุดคือ 1) ข้าพเจ้าสามารถควบคุมอารมณ์ได้แม้อยู่ในภาวะโกรธเคือง 1.7) พฤติกรรมคุณธรรม จริยธรรมในการจริยธรรม ในการดำเนินชีวิตตามหลักคำสอนศาสนาอิสลามของนักเรียนที่ศึกษาในโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามระดับมัธยมศึกษาตอนปลายในจังหวัดปัตตานี จำแนกตามขนาดของโรงเรียน ปรากฏผลดังนี้ โรงเรียนขนาดเล็ก พบว่า พฤติกรรมคุณธรรม จริยธรรมในการจริยธรรม ในการดำเนินชีวิตตามหลักคำสอนศาสนาอิสลามของนักเรียนที่ศึกษาในโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามระดับมัธยมศึกษาตอนปลายในจังหวัดปัตตานี โดยรวมอยู่ในระดับ **ปานกลาง** (ค่าเฉลี่ย=3.59) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน เรียงตามลำดับจากมากไปหาน้อย พบว่าเป็นดังนี้ 1) ด้านความอดทน (ค่าเฉลี่ย=3.78) 2) ด้านมารยาทต่อบุคคลทั่วไป(ค่าเฉลี่ย=3.76) 3) ด้านการรู้จักการให้อภัย(ค่าเฉลี่ย=3.68) 4) ด้านความสุภาพอ่อนโยนและการอ่อนน้อมถ่อมตน(ค่าเฉลี่ย=3.46) และ 5)ด้านความพอเพียง (ค่าเฉลี่ย=3.29)โรงเรียนขนาดกลาง พบว่า พฤติกรรมคุณธรรม จริยธรรมในการจริยธรรม ในการดำเนินชีวิตตามหลักคำสอนศาสนาอิสลามของนักเรียนที่ศึกษาในโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามระดับมัธยมศึกษาตอนปลายในจังหวัดปัตตานี โดยรวมอยู่ในระดับ **ปานกลาง** (ค่าเฉลี่ย=3.57)เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน เรียงตามลำดับจากมากไปหาน้อย พบว่าเป็นดังนี้ 1) ด้านความอดทน (ค่าเฉลี่ย=3.84) 2) ด้านมารยาทต่อบุคคลทั่วไป (ค่าเฉลี่ย=3.59) 3) ด้านการรู้จักการให้อภัย (ค่าเฉลี่ย=3.55) 4) ด้านความสุภาพอ่อนโยนและการอ่อนน้อมถ่อมตน (ค่าเฉลี่ย=3.46) และ 5)ด้านความพอเพียง (ค่าเฉลี่ย=3.43)โรงเรียนขนาดใหญ่ พบว่า พฤติกรรมคุณธรรม จริยธรรมในการจริยธรรม ในการดำเนินชีวิตตามหลักคำสอนศาสนาอิสลามของนักเรียนที่ศึกษาในโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามระดับมัธยมศึกษาตอนปลายในจังหวัดปัตตานี โดยรวมอยู่ในระดับ **ปานกลาง** (ค่าเฉลี่ย=3.66) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน เรียงตามลำดับจากมากไปหาน้อย พบว่าเป็นดังนี้ 1) ด้านการรู้จักการให้อภัย (ค่าเฉลี่ย=3.89) 2) ด้านความอดทน (ค่าเฉลี่ย=3.80) 3) ด้าน

ความพอเพียง (ค่าเฉลี่ย=3.75) 4) ด้านมารยาทต่อบุคคลทั่วไป (ค่าเฉลี่ย=3.66) 5) ด้านความสุภาพอ่อนโยนและการอ่อนน้อมถ่อมตน (ค่าเฉลี่ย=3.22)

ตอนที่ 2 ผลการเปรียบเทียบพฤติกรรม คุณธรรม จริยธรรม ในการดำเนินชีวิตตามหลักคำสอนศาสนาอิสลามของนักเรียนที่ศึกษาในโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามระดับมัธยมศึกษาตอนปลายในจังหวัดปัตตานี โดยจำแนกตามขนาดของโรงเรียน พบว่า 2.1) นักเรียนเพศชายมีคะแนนเฉลี่ยเท่ากับ 3.56 ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน เท่ากับ 0.62 นักเรียนเพศหญิง มีคะแนนเฉลี่ยเท่ากับ 3.74 ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน เท่ากับ 0.13 ค่า t เท่ากับ -0.24 และค่า Sig เท่ากับ 0.01 ดังนั้นผลการทดสอบแสดงว่า เพศชายและเพศหญิง มีความแตกต่างที่นัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.14 2.2) นักเรียนชั้นม. 4 มีคะแนนเฉลี่ยเท่ากับ 3.49 ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน เท่ากับ 0.62 ชั้นม. 5 มีคะแนนเฉลี่ยเท่ากับ 3.61 ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน เท่ากับ 0.68 ชั้น ม. 6 มีคะแนนเฉลี่ยเท่ากับ 3.64 ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน เท่ากับ 0.56 แต่เมื่อทดสอบด้วย ค่า F เท่ากับ 7.17 ค่า Sig เท่ากับ 0.001 แสดงว่าชั้นเรียนต่างกัน มีความแตกต่างกันที่นัยสำคัญทางสถิติที่ 0.05 และเมื่อทดสอบรายคู่ ด้วยวิธีของ Scheffe พบว่านักเรียนชั้น ม.4 กับนักเรียนชั้น ม.6 มีความแตกต่างกัน 2.3) โรงเรียนขนาดใหญ่ มีคะแนนเฉลี่ยเท่ากับ 3.66 ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.70 โรงเรียนขนาดกลางมีคะแนนเฉลี่ยเท่ากับ 3.57 ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.46 โรงเรียนขนาดเล็กมีคะแนนเฉลี่ยเท่ากับ 3.59 ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.38 และเมื่อทดสอบด้วยค่า F เท่ากับ 0.552 ค่า Sig เท่ากับ 0.576 แสดงว่าโรงเรียนขนาดใหญ่ กลางเล็ก ไม่มีความแตกต่างที่นัยสำคัญทางสถิติที่ 0.05

ตอนที่ 3 ผลการศึกษาวิธีการปลูกฝัง คุณธรรม จริยธรรม ในการดำรงชีวิตตามหลักคำสอนศาสนาอิสลาม ให้แก่นักเรียนที่ศึกษาในโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามระดับมัธยมศึกษาตอนปลายในจังหวัดปัตตานี ซึ่งเป็นผลจากการสัมภาษณ์กลุ่ม ผู้บริหารโรงเรียน ครู และผู้ปกครองนักเรียน ผู้วิจัยได้แบ่งข้อค้นพบจากการวิจัยดังนี้ 3.1) ผู้บริหาร โรงเรียนมีนโยบายในการปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรม โดยอาศัยทั้งหลักสูตรในห้องเรียน กิจกรรมกลุ่มศึกษา (สาลากอฮฺ) กิจกรรมเอี้ยะดีกาฟ กิจกรรมกียามุลยัย กิจกรรมเยี่ยมบ้าน กิจกรรมค่ายอบรม กิจกรรมอภิปรายกลุ่ม 3.2) ครู ปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรมนักเรียนโดยอาศัย ทั้งหลักสูตรในห้องเรียน กิจกรรมกลุ่มศึกษา (สาลากอฮฺ) กิจกรรมเอี้ยะดีกาฟ กิจกรรมกียามุลยัย การอภิปรายกลุ่ม และการแสดงบทบาทสมมุติ 3.3) ผู้ปกครองนักเรียน ปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรมโดยอาศัยความรักความเข้าใจในครอบครัว การศึกษาอิสลามร่วมกัน และการปฏิบัติเป็นตัวอย่าง

ตอนที่ 4 ผลการศึกษาแนวทางการปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรมในการดำเนินชีวิตตามหลักคำสอนศาสนาอิสลาม ให้แก่นักเรียนที่ศึกษาในโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามระดับมัธยมศึกษาตอนปลายในจังหวัดปัตตานี ซึ่งเป็นผลจากการสัมภาษณ์กลุ่ม ผู้บริหารโรงเรียน ครู และผู้ปกครองนักเรียน ผู้วิจัยได้แบ่งข้อค้นพบจากการวิจัยดังนี้ 4.1) ผู้บริหารโรงเรียน มีนโยบายสอนให้นักเรียนตระหนักและเห็นความสำคัญของคุณธรรม จริยธรรม ตามแนวทางอิสลาม โดยอาศัยหลักการทั้งจากอัลกุรอาน ฮาดิษ และอิชฺซาน ความพึงพอใจต่อปัจจัยต่างๆที่อัลลอฮฺ ﷻ ทรงประทานให้ ขออาอฺให้พระองค์ประทานแต่ในสิ่งที่ดี และหลีกเลี่ยงสิ่งที่ไม่ดี ขอให้ประทานแต่สิ่งที่เป็นยารอกะฮฺ (สิริมงคล) 4.2) ครู สอนให้นักเรียนให้ความสำคัญกับคุณธรรม จริยธรรม โดยให้ความรู้กับนักเรียน หลักการอิสลามที่ถูกต้อง ทั้งในอัลกุรอานและฮาดิษ ใช้หลักสูตรวิชาอากฺลาฟ (จริยธรรม) อรรถาธิบายอัลกุรอาน ประวัติศาสตร์อิสลาม และวิชาอื่นๆให้ดำเนินตามแบบฉบับของท่านนบี Muhammad ﷺ เป็นแบบอย่าง การอดทนต่อการทำความดี การปฏิบัติอีมัล (ศาสนกิจ)ต่างๆให้ครบถ้วนเพื่อแสวงหาความโปรดปรานจากอัลลอฮฺ ﷻ ต้องให้นักเรียนเข้าใจว่า สิ่งต่างๆรอบตัวนั้น มีทั้งที่เป็นประโยชน์และเป็นโทษ ให้นักเรียนมีความอดทนต่อการแยกแยะสิ่งที่ดีและไม่ดี และให้นักเรียนเลือกปฏิบัติในสิ่งที่ดีได้ ให้นักเรียนได้อ่านและศึกษาอัลกุรอาน รวมทั้งเสริมในด้านกิจกรรม 4.3) ผู้ปกครอง การปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรม ต้องเริ่มจากครอบครัวเป็นสำคัญ โดยเริ่มสอนตั้งแต่เด็กให้เขาได้รับรู้ ซึมซับ และครอบครัวต้อง

ให้ความสำคัญ ดูแลอย่างใกล้ชิด แนะนำและดักเตือนอย่างค่อยเป็นค่อยไป จนเกิดเป็นนิสัย ให้รู้จักมารยาทต่างๆ รู้จักการประหยัด ไม่ฟุ่มเฟือย การอดทนต่อการปฏิบัติศาสนกิจต่างๆ มีความรักต่อบุคคลในครอบครัวและพี่น้องในอิสลาม

อภิปรายผล

ผลการจากการศึกษา คุณธรรม จริยธรรมในการดำเนินชีวิตตามหลักคำสอนศาสนาอิสลามของนักเรียนในโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามระดับมัธยมศึกษาตอนปลายในจังหวัดปัตตานี มีประเด็นสำคัญที่จะนำมาอภิปรายได้ดังนี้

การศึกษาระดับพฤติกรรม คุณธรรม จริยธรรม ในการดำเนินชีวิตตามหลักคำสอนศาสนาอิสลามของนักเรียนที่ศึกษาในโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามระดับมัธยมศึกษาตอนปลายในจังหวัดปัตตานี โดยศึกษาระดับพฤติกรรมในการดำเนินชีวิตตามหลักคำสอนศาสนาอิสลามของนักเรียน ที่ศึกษาในโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามระดับมัธยมศึกษาตอนปลายในจังหวัดปัตตานี ผลจากการวิจัยพบว่า ระดับพฤติกรรมคุณธรรม จริยธรรมในการดำเนินชีวิตตามหลักคำสอนศาสนาอิสลามของนักเรียนที่ศึกษาในโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม ระดับมัธยมศึกษาตอนปลายในจังหวัดปัตตานี โดยศึกษาระดับพฤติกรรมในการดำเนินชีวิตตามหลักคำสอนศาสนาอิสลามของนักเรียน ที่ศึกษาในโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามระดับมัธยมศึกษาตอนปลายในจังหวัดปัตตานีอยู่ในระดับปานกลางสอดคล้องกับงานวิจัยของ ซูฟีร์ คำสำราญ (2543: 96) ที่ศึกษา คุณธรรม จริยธรรม ของนักเรียนในระดับมัธยมศึกษา ในโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม ในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ ปัตตานี ยะลา นราธิวาส และสอดคล้องกับ บุญฤทธิ์ ปิ่นทับทิม (2550: บทคัดย่อ) ที่ศึกษา คุณธรรม จริยธรรมและแนวทางการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมอิสลามนักเรียนระดับมัธยมศึกษาโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามในภาคกลาง พบว่า คุณธรรม จริยธรรมโดยรวมอยู่ในระดับ ปานกลาง สอดคล้องกับ กัลยา ศรีปาน (2542: บทคัดย่อ) ซึ่งได้ศึกษาระดับคุณธรรม จริยธรรมของนักเรียนโรงเรียนบุญเลิศอนุสรณ์ จังหวัดสงขลา พบว่าโดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง ซึ่งตามทฤษฎีจิตวิเคราะห์ของบุคคล (Psycho-analytic Theory) กล่าวถึงจริยธรรมกับมโนธรรมเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน มนุษย์กลุ่มในกลุ่มสังคมใดก็จะเรียนรู้ความรับผิดชอบชั่วดีจากสิ่งแวดล้อมในสังคมนั้น จนมีลักษณะพิเศษของของแต่ละสังคมที่เรียกว่า เอกลักษณ์ เป็นกฎเกณฑ์ให้ประพฤติปฏิบัติตามข้อกำหนดโดยอัตโนมัติ (คณะกรรมการข้าราชการพลเรือน. 2542: 14) การที่เด็กนักเรียนได้รับการศึกษาและอาศัยอยู่ในโรงเรียนที่มีการเรียนการสอนในวิชาด้านศาสนาซึ่งเป็นการขัดเกลาคุณธรรม จริยธรรมอย่างสม่ำเสมอจะเป็นปัจจัยที่มีผลทำให้มีพฤติกรรมที่พึงประสงค์ รวมทั้งการเป็นแบบอย่างที่ดีของครูในโรงเรียนก็เป็นปัจจัยที่สำคัญที่ส่งผลต่อพฤติกรรมของนักเรียนสอดคล้องกับมัฆมูน (2548: 59) กล่าวว่า การใช้แบบอย่างในการอบรมกลายเป็นเรื่องสำคัญยิ่ง หากเราไม่มีแบบอย่างให้ ธรรมชาติของมนุษย์จะลอกเลียนจากจากสิ่งที่ไม่ดีทดแทน แม้โรงเรียนจะมีการวางระบบในการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมแก่นักเรียนอย่างเป็นระบบแต่ยังมิอุปสรรคหลายประการที่ทำให้การพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมในโรงเรียนดังที่ มุมีนีห์ บูงอตาหยง (2552: บทคัดย่อ) ได้ศึกษาปัญหาและอุปสรรคในการพัฒนาผู้เรียนเพื่อปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรมอิสลามของโรงเรียนสอนศาสนาอิสลามเขตพื้นที่การศึกษายะลาเขต 1 พบว่า ครู ผู้บริหารและฝ่ายกิจกรรมหรือเจ้าหน้าที่ที่รับผิดชอบกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนมีความเห็นที่สอดคล้องกันคือ ปัญหาด้านเวลาไม่เพียงพอ และงบประมาณที่มีจำกัด บุคลากรบางส่วนขาดความรับผิดชอบต่อหน้าที่ที่ได้รับมอบหมายและไม่ให้ความร่วมมือ นักเรียนขาดจิตสำนึก และไม่เห็นคุณค่าของคุณธรรม จริยธรรม ความแตกต่างด้านฐานะของครอบครัว ขาดความร่วมมือจากผู้ปกครอง พ่อแม่ไม่

เอาใจใส่เรื่องการปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรมแก่บุตรหลานและไม่มีกิจกรรมที่เน้นเฉพาะด้าน ปัญหาเหล่านี้ส่งผลให้การปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรมของนักเรียนในโรงเรียนเป็นไปอย่างเชื่องช้าและไม่ประสบผลสำเร็จตามที่วางไว้

2. เปรียบเทียบคุณธรรม จริยธรรมในการดำเนินชีวิตตามหลักคำสอนศาสนาอิสลามของนักเรียนที่ศึกษาในโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามระดับมัธยมศึกษาตอนปลายในจังหวัดปัตตานีพบว่า

2.1 ผลการเปรียบเทียบคุณธรรม จริยธรรมในการดำเนินชีวิตตามหลักคำสอนศาสนาอิสลามของนักเรียนที่ศึกษาในโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามระดับมัธยมศึกษาตอนปลายในจังหวัดปัตตานี โดยการเปรียบเทียบระหว่างนักเรียนชายและนักเรียนหญิง พบว่า นักเรียนชายและนักเรียนหญิง มีความแตกต่างกัน สอดคล้องกับ ดนัย จารุประสิทธิ์ (2533: บทคัดย่อ) ได้ศึกษาระดับทัศนคติเชิงจริยธรรมของนักเรียนวิชาพลศึกษาในวิทยาลัยพลศึกษาภาคใต้พบว่า นักศึกษาชายและนักศึกษาหญิงมีทัศนคติเชิงจริยธรรมอยู่ในระดับที่แตกต่างกัน และสอดคล้องกับ ไอลา หรีมเพ็ง (2551: 137) ศึกษาองค์ประกอบทางจริยธรรมของนักศึกษามุสลิมในสถาบันอุดมศึกษาที่มีเพศต่างกัน พบว่า ผลต่างกันและนักเรียนหญิงมีระดับจริยธรรมมากกว่าเพศชาย เนื่องจากอิสลามได้ปกป้องสตรีมุสลิมด้วยอาภรณ์ที่ปกปิดร่างกายมิดชิด และกำหนดให้สตรีมุสลิมอยู่ในกรอบอิสลามที่เคร่งครัด รวมทั้งการหล่อหลอมของสังคมที่กำหนดให้สตรีมุสลิมต้องเป็นผู้ที่มีมารยาทงดงามเป็นผลให้นักศึกษาหญิงมุสลิมเป็นบุคคลที่มีระดับจริยธรรมมากกว่านักศึกษาชาย นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับทฤษฎีพัฒนาการทางจริยธรรมของนักจิตวิทยาหลายท่าน ที่ว่าเด็กหญิงใช้เกณฑ์ตัดสินเหตุผลทางจริยธรรมแตกต่างกับเด็กชาย เพราะเด็กหญิงมีการตัดสินใจทางจริยธรรมเป็นแบบแผนมากกว่าเด็กชาย (สุรงค์ ไควตระกูล. 2550: 74 ; อ้างอิงจาก ไอลา หรีมเพ็ง. 2551: 156)

2.2 ผลการเปรียบเทียบคุณธรรม จริยธรรมในการดำเนินชีวิตตามหลักคำสอนศาสนาอิสลามของนักเรียนที่ศึกษาในโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามระดับมัธยมศึกษาตอนปลายในจังหวัดปัตตานี โดยการเปรียบเทียบระหว่างชั้นเรียน พบว่า มีความแตกต่างกัน ซึ่งอธิบายได้ว่าคุณธรรม จริยธรรมเป็นสิ่งที่ต้องอาศัยระยะเวลาในการปลูกฝัง นักเรียนที่ศึกษาในชั้นสูงกว่าย่อมผ่านการปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรมมากกว่านักเรียนที่ศึกษาอยู่ในชั้นที่ต่ำกว่า ดังที่ ไอลา หรีมเพ็ง (2551: 156) ได้กล่าวว่าการพัฒนาจริยธรรมของบุคคลต้องค่อยเป็นค่อยไป ไม่สามารถเกิดขึ้นได้อย่างทันที สอดคล้องกับ พลแสงสว่าง กล่าวว่าการปลูกฝังจริยธรรมเป็นกระบวนการ สังคม ชีวสัมผัส (พลแสงสว่าง. 2544: 27; อ้างอิงจาก ไอลา หรีมเพ็ง. 2551: 156) ทฤษฎีทางสติปัญญา (Cognitive Theory) อธิบายว่าจริยธรรมเกิดจากแรงจูงใจในการปฏิบัติตนสัมพันธ์กับสังคม การพัฒนาจริยธรรมจึงมีการพิจารณาเชิงเหตุผลจริยธรรมตามระดับสติปัญญาของแต่ละบุคคลซึ่งมีวุฒิภาวะสูงขึ้น การรับรู้จริยธรรมก็พัฒนาขึ้นตามลำดับ

2.3 ผลการเปรียบเทียบคุณธรรม จริยธรรมในการดำเนินชีวิตตามหลักคำสอนศาสนาอิสลามของนักเรียนที่ศึกษาในโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามระดับมัธยมศึกษาตอนปลายในจังหวัดปัตตานี โดยการเปรียบเทียบระหว่างขนาดของโรงเรียนพบว่าไม่มีความแตกต่างกัน ทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคม (Social Learning Theory) อธิบายการเกิดของจริยธรรมว่าเป็นกระบวนการทางสังคมประกิต (Socialization) โดยการซึมซับกฎเกณฑ์ต่างๆ จากสังคมที่เติบโต มารับเอาหลักการเรียนรู้เชื่อมโยงกัน เมื่อพิจารณาจากกลุ่มตัวอย่างที่นำมาใช้ในการศึกษา ซึ่งเป็นนักเรียนในโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามเหมือนกัน มีวิถีและแนวทางในการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมที่คล้ายกันนักเรียนจึงได้รับการหล่อหลอมในลักษณะเดียวกัน จึงมีพฤติกรรมคุณธรรม จริยธรรมที่ไม่แตกต่างกัน

3. ศึกษาวิธีการปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรมในการดำเนินชีวิตตามหลักคำสอนศาสนาอิสลามของนักเรียนที่ศึกษาในโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามระดับมัธยมศึกษาตอนปลายในจังหวัดปัตตานี จากการวิจัยพบว่า วิธีการปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรมในการดำเนินชีวิตตามหลักคำสอนศาสนาอิสลามของนักเรียนที่ศึกษาในโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามระดับมัธยมศึกษาตอนปลายในจังหวัดปัตตานี เป็นดังนี้ ผู้บริหารมีความเห็นว่า โรงเรียนมี

นโยบายในการปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรม โดยอาศัยทั้งหลักสูตรในห้องเรียน กิจกรรมกลุ่มศึกษา (ฮาลาอฮฺ) กิจกรรมเอ๊ะดีก๊าฟ กิจกรรมกียามุลลัยยฺ กิจกรรมเยี่ยมบ้าน กิจกรรมค่ายอบรม กิจกรรมอภิปรายกลุ่ม ครูมีความเห็นว่า ปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรมนักเรียนโดยอาศัย ทั้งหลักสูตรในห้องเรียน กิจกรรมกลุ่มศึกษา(ฮาลาอฮฺ) กิจกรรมเอ๊ะดีก๊าฟ กิจกรรมกียามุลลัยยฺ การอภิปรายกลุ่ม การแสดงบทบาทสมมุติ ส่วนผู้ปกครอง มีความเห็นว่า ปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรมโดยอาศัยความรัก ความเข้าใจในครอบครัว การศึกษาอิสลามร่วมกัน และการปฏิบัติเป็นตัวอย่าง สอดคล้องกับงานวิจัยของมูมิน๊ะห์ บูงอตาหยง (2552: บทคัดย่อ) ได้ศึกษาปัญหาและอุปสรรคในการพัฒนาผู้เรียนเพื่อปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรมอิสลามของโรงเรียนสอนศาสนาอิสลาม เขตพื้นที่การศึกษายะลาเขต1 กิจกรรมที่ได้ใช้ในการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมในทุกโรงเรียนมี 6 รูปแบบคือ กิจกรรมฮัลกอฮฺ (กลุ่มศึกษาอิสลาม) กิจกรรมละหมาดกียามุลลัยยฺญามาอะฮฺ กิจกรรมถือศีลอดร่วมกันเดือนละ1- 2 ครั้ง กิจกรรมพี่เตือนน้อง / เพื่อนเตือนเพื่อน กิจกรรมบรรยายให้ความรู้เกี่ยวกับความประเสริฐของคุณธรรม จริยธรรมในแต่ละด้าน และค่ายอบรมจริยธรรม ศึกษาวิธีการปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรมในการดำเนินชีวิตตามหลักคำสอนศาสนาอิสลามให้นักเรียนที่ศึกษาในโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามระดับมัธยมศึกษาตอนปลายในจังหวัดปัตตานี จากการวิจัยพบว่า วิธีการปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรมในการดำเนินชีวิตตามหลักคำสอนศาสนาอิสลามให้นักเรียนที่ศึกษาในโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามระดับมัธยมศึกษาตอนปลายในจังหวัดปัตตานี เป็นดังนี้ ผู้บริหารมีความเห็นว่า นโยบายสอนให้นักเรียนตระหนักและเห็นความสำคัญของคุณธรรมจริยธรรมตามแนวทางของอิสลาม โดยอาศัยหลักการทั้งจากอัลกุรอาน ฮาดิษ และหลักอิซฮาน ความพึงพอใจต่อปัจจัยต่างๆที่อัลลอฮฺ ﷻ ทรงประทานให้ ขอดุอาอ์ให้พระองค์ประทานแต่ในสิ่งที่ดี และหลีกเลี่ยงสิ่งไม่ดี ขอให้ประทานแต่สิ่งที่เป็นบารอกะฮฺ (มีสิริมงคล) ครู มีความเห็นว่า สอนให้นักเรียนให้ความสำคัญกับในด้านคุณธรรม จริยธรรม โดยให้ความรู้กับนักเรียน หลักการของศาสนาที่ถูกต้อง ทั้งในอัลกุรอาน และฮาดิษ ใช้หลักสูตรวิชาอักลาภ(จริยธรรม) อรรถาธิบาย อัลกุรอาน ประวัติศาสตร์อิสลาม และวิชาอื่น ๆ ให้ดำเนินชีวิตตามแบบฉบับของท่านนบี ﷺ เป็นแบบอย่าง การอดทนต่อการทำความดี การปฏิบัติอามัลศานกิจต่างๆให้ครบถ้วนเพื่อหาความโปรดปรานจากอัลลอฮฺ ﷻ ต้องให้นักเรียนเข้าใจว่า สิ่งต่างๆรอบตัวนั้นมีทั้งที่เป็นประโยชน์และโทษ ให้นักเรียนมีความอดทนต่อการแยกแยะระหว่างสิ่งที่ดีและไม่ดีและให้นักเรียนสามารถเลือกในการปฏิบัติได้ ให้นักเรียนได้อ่านและศึกษาอัลกุรอาน รวมทั้งการเสริมในด้านกิจกรรม โดยอาศัยทั้งหลักสูตรในห้องเรียน และกิจกรรมกลุ่ม และผู้ปกครองมีความเห็นว่า การปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรม ต้องเริ่มจากครอบครัวเป็นสำคัญ โดยเริ่มสอนตั้งแต่เด็กให้เขาได้รับรู้ ซึมซับ และครอบครัวต้องให้ความสำคัญ ดูแลอย่างใกล้ชิด แนะนำและดักเตือนอย่างค่อยเป็นค่อยไป จนเกิดเป็นนิสัย ให้รู้จักมารยาทต่างๆ รู้จักการประหยัดไม่ฟุ่มเฟือย การอดทนต่อการปฏิบัติศาสนากิจต่างๆมีความรักต่อบุคคลในครอบครัวและพี่น้องในอิสลาม จากผลการวิจัยจะเห็นว่า ทั้งผู้บริหารโรงเรียนและครู ได้ให้ความสำคัญต่อแบบอย่างที่ดี คือการดำเนินชีวิตตามแนวทางของท่านนบี มุฮัมมัด ﷺ เป็นแบบอย่างให้นักเรียน นำเป็นแบบอย่างการปฏิบัติ ซึ่งสอดคล้องกับที่ อัลกุรอานได้กล่าวว่า “โดยแน่นอน ในผู้นำศาสนของอัลลอฮฺ(มุฮัมมัด)มีแบบอย่างอันดีงามสำหรับพวกเจ้าแล้ว” (ซูเราะฮฺ อัลอะหฺซาบ.21: 1046) “เพื่อผู้นำศาสนจะได้เป็นพยาน(เป็นแบบ)ต่อพวกเจ้า” (ซูเราะฮฺ อันนัมล.78: 939) อัลกุรอานได้กล่าวว่า “และพวกเจ้ามิได้ถูกบัญชาให้กระทำอื่นใดนอกจากเพื่อเคารพภักดีต่ออัลลอฮฺ เป็นผู้มีเจตนาริสุทธิในการภักดีต่อพระองค์ เป็นผู้อยู่ในแนวทางที่เที่ยงตรงและดำรงการละหมาด และจ่ายซะกาต และนั้นแหละคือศาสนาอันเที่ยงธรรม” (ซูเราะฮฺ อัลบัยยิฮะฮฺ. 5: 1734) อัลกุรอานได้กล่าวอีกว่า “ผู้ใดปรารถนาการมีชีวิตอยู่ในโลกนี้และความเฟร็ดแว้วของมัน เราก็จะตอบแทนให้พวกเขาอย่างครบถ้วน ซึ่งการงานของพวกเขาในโลกนี้เท่านั้น และพวกเขาจะไม่ถูกลิตรอนในการงานนั้นแต่อย่างใด” (ซูเราะฮฺ ฮุุด. 15: 517) มัสลัน มาหะมะ (2551 : 87)ได้กล่าวใน อิสลามกับระบบการศึกษาว่า การศึกษาในอิสลามไม่ได้

หมายถึงเพียงแค่การถ่ายทอดความรู้ ประสบการณ์หรือทักษะจากคนหนึ่งไปยังอีกคนหนึ่ง ในมุมมองของอิสลาม การศึกษาจะมีความหมายที่กว้างและครอบคลุมหลายๆ ด้าน กล่าวคือการศึกษาในอิสลามเป็นกระบวนการอบรมและบ่มเพาะสติปัญญา ร่างกายและจิตวิญญาณเพื่อผลิตมนุษย์ที่สมบูรณ์ นอกจากนี้ มัสลิน มาหะมะ (2551: 90) ยังได้กล่าวถึงการศึกษาในทัศนะอิสลามอีกว่า ความการศึกษาในทัศนะอิสลามนั้น เป็นการศึกษาแบบบูรณาการ ทั้งวิชาศาสนาและวิชาการทางโลกเข้าด้วยกัน การกลับสู่ระบบการศึกษาในอิสลามที่แท้จริง จำเป็นต้องสร้างระบบการศึกษาใหม่ขึ้นมา ระบบการศึกษาใหม่นี้ต้องเป็นแบบบูรณาการที่บูรณาการทั้งสองระบบการศึกษาเข้าด้วยกันอย่างมีระบบ กฎเกณฑ์ และทั้งสองระบบจะแยกออกจากกันไม่ได้ ไม่ควรมีการแยกวิชาศาสนาออกจากวิชาสามัญ หรือแยกวิชาสามัญออกจากวิชาศาสนาหรือวิชาศาสนบัญญัติเพียงอย่างเดียว แต่หมายถึงการศึกษาทุกสาขาวิชาที่สอนตามทัศนะของอิสลาม ส่วน ดวงเดือน พันธุมนาวิน(2534 : 31) ได้กล่าวในบทความเรื่องแนวทางใหม่ในการพัฒนาจิตใจและพฤติกรรมแก่นักเรียนระดับมัธยมศึกษาตีพิมพ์ในเอกสารวิชาการเพื่อพัฒนาวิชาชีพครูสังคมศึกษาของสมาคมครูสังคมศึกษาแห่งประเทศไทย ว่า การพัฒนานักเรียนในชั้นมัธยมตอนปลายควรปลูกฝังลักษณะ 2 ประการดังต่อไปนี้คือ 1) พัฒนาเหตุผลเชิงจริยธรรมจากชั้น 3 ไปยังชั้น 4 คือ มองเห็นความสำคัญของกฎหมาย และข้อปฏิบัติทางศาสนา หรือกฎระเบียบของสังคม ว่าทำไปแล้วจะช่วยให้เราอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุข รู้จักที่จะทำตามระเบียบของโรงเรียน เพราะเห็นด้วยกับกฎระเบียบเหล่านี้ และเห็นว่ามิประโยชน์แก่ตนเองและหมู่คณะการออกกฎระเบียบจึงควรมีการชี้แจง และชัดเจนให้นักเรียนเห็นประโยชน์ของการทำตามกฎนั้น ๆ โดยอ้างประโยชน์ต่อตนเอง ต่อหมู่คณะ และแก่ประเทศชาติ แก่โลกและจักรวาล ขึ้นต่อไปคือขั้นที่ 5 มีความเป็นตัวของตัวเอง โดยพิจารณารอบด้านอย่างสุขุมรอบคอบแล้วจึงตัดสินใจกระทำการต่าง ๆ 2) พัฒนาความสามารถควบคุมตน ให้มากยิ่งขึ้น โดยผู้ใหญ่อุดการควบคุมบังคับนักเรียนมัธยมปลายลงอีก ถ้านักเรียนควบคุมตนเองได้ก็ควรกล่าวชมสนับสนุน แสดงความเห็นด้วยและพอใจ ถ้านักเรียนยังควบคุมตนเองไม่ได้ในคราวใดก็ไม่คว่ำให้เสียหน้าใจ แต่ได้ถามถึงปัญหาและเหตุผลแล้วแนะนำวิธีการที่จะควบคุมตนเองให้ได้มากขึ้น เพื่อนักเรียนจะได้นำไปลองใช้เองต่อไป นอกจากนี้ ดวงเดือน พันธุมนาวิน (2534 : 33) ยังได้กล่าวว่า ผลการวิจัยในปี พ.ศ.2527 พบว่าครูอาจารย์ที่ประสบผลสำเร็จในการสร้างเสริมคุณธรรมจริยธรรมแก่นักเรียน จะต้องมียุทธศาสตร์ทั้ง 3 ประการพร้อมกันคือ 1) เป็นครูที่รักและพอใจนักเรียน ในขณะที่นักเรียนก็รักและพอใจครู การอบรมสั่งสอนจะทำได้ง่ายมาก เพราะเด็กพร้อมที่จะรับจากครูประเภทนี้ 2) ครูเป็นคนที่มียุทธศาสตร์ 8 ประการในต้นไม้จริยธรรมสูง 3) ครูต้องรู้หลักวิชาการในการอบรมสั่งสอนเด็ก และใช้วิธีการที่เหมาะสมกับอายุ จิตใจ และพัฒนาการของเด็ก จึงจะทำได้ง่ายและได้ผลดี ส่วนการเลี้ยงดูและแนวทางการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมจากครอบครัวนั้น อัลลอฮฺ ﷻ ได้กล่าวใน อัลกุรอานความว่า “โอ้บรรดาผู้ศรัทธา จงปกป้องคุ้มครองตัวของสุเจ้าให้พ้นจากไฟนรกที่เชื้อเพลิงของมันคือมนุษย์และหิน ซึ่งข้างบนนั้นจะมีมลาอิกะฮ์ที่เข้มงวดดุจดั่งไฟอยู่ มลาอิกะฮ์นี้ไม่เคยฝ่าฝืนคำบัญชาของอัลลอฮ์และจะทำตามที่ถูกบัญชา” (ซูเราะฮ์ฮุ้ดอะฮ์ริม. 6 : 1525)และอัลกุรอานกล่าวว่า “และจงกำชับครอบครัวของเจ้าในเรื่องละหมาดและเจ้าเองจงปฏิบัติมันอย่างเคร่งครัดด้วย” มัยมุน (2548: 23) ได้กล่าวว่า การอบรมลูกๆ เป็นสิ่งที่อยู่ระหว่างการกำชับให้กระทำความดีและล้าทับให้ออกห่างความชั่ว นอกจากนี้มัยมุน (2548: 57) ยังกล่าวอีกว่า การมีเป้าหมายของการอบรมนั้นสั่งสอนนั้นยังไม่เพียงพอ พ่อแม่ต้องจัดหาวิธีการที่ได้ผลในการทำให้บรรลุมเป้าหมายดังกล่าว ที่ต้องปฏิบัติมี 5 วิธีคือ 1) การสร้างแบบอย่าง 2) การสร้างอุปนิสัยและความเคยชิน 3) การให้ข้อคิดเตือนใจ 4) การเฝ้าดูแลและประเมินผล 5) การลงโทษ การเป็นแบบอย่างที่ดีงามได้กลายเป็นตัวจักรสำคัญในการขับเคลื่อนการเผยแผ่ในประวัติศาสตร์อิสลาม สอดคล้องกับ ผลการวิจัยของ นาซีเราะห์ เจะมามะ (2554: 148) ว่าครอบครัวที่อยู่พร้อมหน้ากัน มีการสอนให้เยาวชนปฏิบัติตามหลักคำสอน 5 ประการ หลักศรัทธา 6 ประการ และหลักคุณธรรม ไม่ว่าจะเป็นเรื่องสัมพันธ์ภาพในครอบครัว โดยบิดามารดาจะทำกิจกรรมร่วมกัน พูดคุย

ถามไถ่ทุกซอกซอกของปัญหาลูก และหาแนวทางแก้ไข ให้คำปรึกษาที่ดี ให้ความอบอุ่นแก่ลูก ส่งผลให้บุตรมีประพฤติดี สอดคล้องกับ อามีนะ ดำรงผล (2546 : 15 – 35) ได้อธิบายว่า วิธีในการเลี้ยงดูบุตรนั้นเป็นภาระหน้าที่ร่วมกันของพ่อแม่ พ่อเป็นครูใหญ่และแม่เป็นครูผู้สอน การเลี้ยงลูกไม่ได้หมายความว่าเฉพาะการให้อาหาร เพื่อให้ร่างกายแข็งแรงและเจริญเติบโต หรือดูแลรักษาเมื่อเจ็บป่วยเท่านั้น แต่หมายความรวมถึงวิธีการต่างๆ ที่พ่อแม่ทำทุกอย่างมีแบบแผนและขั้นตอน เพื่อให้ลูกเจริญเติบโตและพัฒนาทั้งร่างกาย สติปัญญา จิตใจ และสามารถดำเนินชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข โดยพ่อแม่ที่อยู่ในแนวทางอิสลามมีหน้าที่ส่งเสริมให้เจริญเติบโต และพัฒนาด้านต่างๆ สิ่งที่จะต้องอบรมสั่งสอนมีดังนี้ 1) สอนให้เขารู้จักอัลลอฮ์ ﷻ พระผู้เป็นเจ้า ผู้ทรงสร้างทุกสิ่งทุกอย่าง 2) สอนให้เขารู้จักศาสนาอิสลาม 3) สอนให้เขากลับมาป ละเว้นความชั่ว กระทำความดี 4) สอนให้เขาพูดในสิ่งที่ดี ๆ 5) เมื่อเขาอายุได้ 7 ปี ใช้ให้เขาทำการละหมาด 6) และเมื่อเขาอายุได้ 10 ปี ถ้าเขาไม่ละหมาดก็อนุญาตให้เสียยติได้ และให้แยกที่นอนระหว่างผู้หญิงกับผู้ชาย ดังที่กล่าวมา และให้ลูกรู้จักพระเจ้าและศรัทธาในพระองค์อย่างมั่นคง ให้ลูกรู้ว่าตนเกิดมาได้อย่างไร ใครเป็นผู้สร้าง เกิดมาทำไม ตายแล้วจะไปไหน รู้จุดมุ่งหมายในการกระทำสิ่งต่างๆ มีความภาคภูมิใจในความเป็นมุสลิม กล้าแสดงเอกลักษณ์ของความเป็นมุสลิม โดยปฏิบัติตนให้เป็นมุสลิมที่ดี และสอดคล้องกับผลการศึกษาของสุชีรา บุญทัน (2541: บทคัดย่อ) ที่พบว่าปัจจัยทางครอบครัวที่สัมพันธ์กับจริยธรรมด้านความกตัญญูกตเวที ลักษณะครอบครัว ลักษณะการอบรมเลี้ยงดู อาชีพของผู้ปกครอง และประเภทของครอบครัว สามารถพยากรณ์จริยธรรมด้านความกตัญญูกตเวทีได้ทั้งหมดโดยปัจจัยด้านลักษณะการเลี้ยงดูสามารถพยากรณ์จริยธรรมด้านความกตัญญูกตเวทีได้ดีที่สุด จึงสรุปได้ว่า แนวคิดด้านการอบรมเลี้ยงดูบุตรตามหลักคำสอนของศาสนาอิสลาม วิธีชีวิตแบบอิสลาม สอดคล้องกับเสาวนีย์ จิตต์หวน (2544: 89) ได้กล่าวว่าผู้ที่นับถือศาสนาอิสลามจะมีวิถีในการดำเนินชีวิตหรือวัฒนธรรมอยู่ในครรลองของวัฒนธรรมอิสลามเป็นหลัก แต่นั่นไม่ได้หมายความว่า มุสลิมจะปฏิเสธในการปฏิบัติตามวัฒนธรรมอื่น ๆ โดยสิ้นเชิง ในทางตรงกันข้ามศาสนาอิสลามกลับแสดงให้เห็น และยอมรับในความหลากหลายทางวัฒนธรรม และความหลากหลายทางชาติพันธุ์

ข้อเสนอแนะ

การวิจัยเรื่อง คุณธรรมจริยธรรมในการดำเนินชีวิตตามหลักคำสอนศาสนาอิสลามของเยาวชนในจังหวัดปัตตานี ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะแบ่ง 2 ตอน ดังนี้ คือ

1. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

จากผลการวิจัยที่ได้กล่าวมาข้างต้น การนำผลการวิจัยไปใช้ในแนวทาง ได้แก่

1.1 ครอบครัวมีส่วนสำคัญในการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมแก่นักเรียน การปลูกฝัง

คุณธรรมจริยธรรมที่ดีจากครอบครัวส่งผลให้เด็กมีพฤติกรรมคุณธรรมจริยธรรมที่ดีด้วย

1.2 การวางระบบและสร้างแบบอย่างที่ดีในโรงเรียนมีผลต่อการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมของเด็กนักเรียน เพราะเด็กนักเรียนจะเลียนแบบบุคคลที่ใกล้ชิด

1.3 ชุมชนเป็นแหล่งสำคัญในการหล่อหลอมพฤติกรรมคุณธรรมจริยธรรมให้แก่เด็กหากชุมชนดี ประกอบด้วยชาวมุสลิมที่มีคุณธรรมจริยธรรมสูงเด่นในชุมชนก็จะเป็นคนที่มีคุณธรรมจริยธรรมสูงไปด้วย

2. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

ควรศึกษาเพื่อกำหนดกรอบหรือหลักสูตรที่ชัดเจนในการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมในแต่ละกิจกรรม คือ กิจกรรมกลุ่มศึกษา(ฮาลากอฮฺ) กิจกรรมเอี้ยะติกาฟ กิจกรรมกียามุลลัยย์ เป็นต้น

บรรณานุกรม

- กรมพล ท่องธรรมชาติ. 2550. **หนังสือเรียนสาระการเรียนรู้พื้นฐาน กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ม.1 ช่วงชั้นที่3**. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์อักษรเจริญทัศน์.
- กัลยา ศรีปาน. 2542. **คุณธรรม จริยธรรมของนักเรียนระดับประถมศึกษา โรงเรียนบุญเลิศอนุสรณ์**. ปรินญา นิพนธ์ การศึกษามหาบัณฑิต. สงขลา: มหาวิทยาลัยทักษิณ.
- กิตติ บุญเจือ. 2534. **ชุดพื้นฐานปรัชญาจริยศาสตร์สำหรับผู้เริ่มเรียน**. กรุงเทพฯ: ไทยวัฒนาพานิช.
- เกียรติสุดา ศรีสุข. 2552. **ระเบียบวิธีวิจัย**. เชียงใหม่: โรงพิมพ์ครองช้าง.
- คณะกรรมการข้าราชการพลเรือน. 2542. **รายงานการวิจัยเรื่องการศึกษา รูปแบบและวิธีการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรม**. กรุงเทพฯ: สำนักงานข้าราชการพลเรือน.
- ศิริบุญ สุวรรณศิริ. 2532. **การวิจัยและประเมินผลโครงการพัฒนาวิชาชีพในโรงเรียนเอกชนสอนศาสนา อิสลาม**. กรุงเทพฯ: มูลนิธิอาเซีย.
- ซูฟีร์ คำสำราญ. 2549. **คุณธรรมและจริยธรรมอิสลามของนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาในโรงเรียนเอกชน สอนศาสนาอิสลามในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้**. ปัตตานี: ยะลา นราธิวาส. วิทยานิพนธ์ การศึกษา มหาบัณฑิต. ชลบุรี: มหาวิทยาลัยบูรพา.
- दनัย จารุประสิทธิ์. 2533. **ศึกษาทัศนคติเชิงจริยธรรมของนักศึกษาวิชาพลศึกษาในกลุ่มวิทยาลัยพลศึกษา ในภาคใต้**. วิทยานิพนธ์ การศึกษามหาบัณฑิต. สงขลา: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ สงขลา.
- ดวงเดือน พันธุมนาวัน. 2534. **ชุดฝึกอบรมการเสริมสร้างคุณลักษณะของข้าราชการพลเรือนสำนักงาน กพ**. กรุงเทพฯ: สำนักงานข้าราชการพลเรือน.
- นงลักษณ์ วิรัชชัย ศจีมาศ ณ วิเชียร และพิศสมัย อรทัย. 2551. **การสำรวจและสังเคราะห์ตัวบ่งชี้คุณธรรม จริยธรรม**. กรุงเทพฯ: สำนักบริหารและพัฒนาองค์ความรู้.
- นาซีเราะห์ เจะมามะ. 2554. **กระบวนการถ่ายทอดการปฏิบัติตามหลักคำสอนของศาสนาอิสลามสำหรับ เยาวชนในโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้**. วิทยานิพนธ์ การศึกษา มหาบัณฑิต. สงขลา: มหาวิทยาลัยทักษิณ.
- นิเลาะ แวฮูแซ็ง. 2540. **แนวโน้มนโยบายการบริหารของวิทยาลัยอิสลามศึกษา มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ในทศวรรษ หน้า (พ.ศ.2540-2549)**. วิทยานิพนธ์ การศึกษามหาบัณฑิต. ปัตตานี: มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์.
- บุญฤทธิ์ ปิ่นทับทิม. 2550. **คุณธรรมจริยธรรมและแนวทางการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมอิสลามศึกษา นักเรียนระดับมัธยมศึกษาในโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามในพื้นที่ภาคกลาง**. วิทยานิพนธ์ การศึกษามหาบัณฑิต. ชลบุรี: มหาวิทยาลัยบูรพา.
- ประไพ มุ่งจำกัต์. 2548. **การศึกษาพฤติกรรมเชิงจริยธรรมของนักเรียนวัดโพธิ์ผั๊กไห้**. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- ประกาศรี สีหอำไพ. 2535. **พื้นฐานการศึกษาทางศาสนาและจริยธรรม**. กรุงเทพฯ: ม.ป.ท.
- ประเวศน์ มหารัตน์สกุล. 2543. **การบริหารทรัพยากรมนุษย์แนวทางใหม่**. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ส.ส.ท.
- ประวีณ ณ นคร. 2526. **บทเรียนสำเร็จรูปเรื่องคุณธรรมจริยธรรมสำหรับข้าราชการเอกสารการอบรม สำนักงาน กพ**. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการข้าราชการพลเรือน.
- พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน. 2552. **มารยาท**. สืบค้นเมื่อ 11 ตุลาคม 2553, จาก <http://rirs3.royin.go.th/dictionary.asp>
- พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน. 2552. **อภัย**. สืบค้นเมื่อ 11 ตุลาคม 2553, จาก <http://rirs3.royin.go.th/dictionary.asp>

- พัชนี กล่างเลื้อ. 2537. **เอกสารประกอบการอบรมนักเรียนเพื่อการสอดแทรกคุณธรรม จริยธรรม.** ชลบุรี: โรงเรียนชลบุรี “สุขบท”.
- มัมน. 2548. **เลี้ยงลูกอย่างไรให้ได้ผล.** พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ: ม.ป.ท.
- มัสลัน มาหะมะ. 2551. **อิสลามวิถีแห่งชีวิต.** ปัตตานี: สถาบันวิจัยระบบสุขภาพภาคใต้.
- มุมีนะห์ บูงอตาหยง. 2552. **กิจกรรมพัฒนาผู้เรียน เพื่อปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมอิสลามแก่นักเรียนระดับมัธยมศึกษาในโรงเรียน เอกชนสอนศาสนาอิสลาม เขตพื้นที่การศึกษายะลา เขต 1. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต.** ปัตตานี: มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์.
- มุลนิธิตโยธำ. 2544. **คำพ่อสอน.** พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์กรุงเทพ.
- ไสลลา หริมเพ็ง. 2551. **องค์ประกอบทางจริยธรรมของนักศึกษามุสลิมในสถาบันอุดมศึกษา. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต.** ปัตตานี: มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์.
- วคิน อินทสระ. 2529. **จริยศาสตร์.** กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์บรรณาคาร.
- สมาคมครูสังคมศึกษาแห่งประเทศไทย. 2533. **แนวทางการพัฒนาค่านิยมและคุณธรรมของเยาวชนในปัจจุบัน.** กรุงเทพฯ: บริษัทพี.เอ.ลิวอิง จำกัด.
- สมาคมนักเรียนเก่าอาหรับ. 2542. **พระมหาคัมภีร์อัลกุรอาน (ฉบับแปลภาษาไทย).** มาติยะฮุ: ศูนย์กษัตริย์พะฮัดเพื่อการพิมพ์อัลกุรอาน.
- สุชีรา บุญทัน. 2541. **ปัจจัยบางประการของครอบครัวที่สัมพันธ์กับจริยธรรมด้านความ กตัญญู กตเวทีของนักเรียนมัธยมศึกษาปีที่ 1 ในจังหวัดขอนแก่นวิทยาลัย. วิทยานิพนธ์ การศึกษามหาบัณฑิต.** มหาสารคาม: มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
- เสาวนีย์ จิตต์หมวด. 2544. **ชาติพันธุ์.** สืบค้นเมื่อ 11 มกราคม 2551, จาก <http://www.fedmin awardspace com/modnigt2545/document 95127.html>
- สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. 2552. **หลักสูตรอิสลามศึกษาตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ.2551.** กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทยจำกัด.
- สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. 2553. **แผนพัฒนาการศึกษาในเขตพัฒนาพิเศษจังหวัดชายแดนภาคใต้ (2552-2555).** พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ: พริกหวานการพิมพ์.
- สำนักงานยุทธศาสตร์และบูรณาการการศึกษาที่ 12. 2551. **หลักสูตรการศึกษาโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม. ยะลา : สำนักงานยุทธศาสตร์และบูรณาการการศึกษาที่ 12.**
- สำนักงานยุทธศาสตร์และบูรณาการการศึกษาที่ 12. 2547. **การพัฒนาองค์กรและบุคลากร แนวคิดใหม่ในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์.** พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ: บริษัท21เซนจูรี่ จำกัด.
- อาหมินะห์ ดำรงผล. 2546. **เลี้ยงลูกให้เป็นคนดีแบบอิสลาม.** กรุงเทพฯ: ศูนย์หนังสือนันท์-นาถ.
- อาหมินะห์ ดำรงผล. 2549. **สารน่ารู้เกี่ยวกับชีวิตมุสลิม.** พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: เอดิสัน เพรส โปรดักส์.
- อัปดุลฮาгим วันแอเลาะ. ม.ป.ป. **จริยธรรมของอิสลาม.** กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ ส. วงศ์เสรียม.
- อัล-อิสลาหฺสมาคม. 2544. **วิธีละหมาดตามบัญญัติอิสลาม.** จัดพิมพ์ครั้งที่ 10. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์อัลอิสลาหฺสมาคม.
- อิสมาอีลลุดดี จะปะกียา. 2550. **อิสลามศาสนาแห่งสันติภาพ.** กรุงเทพฯ: บริษัทเฟิร์ส ออบเซ็ค 1993 จำกัด.
- อิบรอฮีม ณรงค์รักษาเขต. 2551. “การศึกษาในดินแดนมลายูกับรัฐไทยในมิติประวัติศาสตร์และอารยธรรมกับการสร้างความเป็นธรรม,” ใน **การศึกษาในดินแดนมลายู.** หน้า 5. 2-3 กุมภาพันธ์ 2551. โรงแรมเซาท์เทินวิว. ปัตตานี: มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์.
- อุสมาน อิดริส. 2548. **คุณธรรม.** สืบค้นเมื่อ 25 เมษายน 2554, จาก www.islamhouse.com